

5. VYDÁNÍ

# Slovenščina ni težka

Jasna Honzak Jahić

KAROLINUM

# Slovinščina neni težká

# Slovenščina ni težka. Slovinština není těžká

Jasna Honzak Jahić

---

Recenzenti:

Prof. Doc. PhDr. Hana Gladkova, CSc.

Mgr. Andrej Šurla, Ph.D.

Mgr. Alena Šamonilová

Na zpracování slovníku lingvistické terminologie a slovinsko-českého slovníku se s autorkou podílela a slovníky a předmluvu do češtiny přeložila Milada K. Nedvědová.

Vydala Univerzita Karlova

Nakladatelství Karolinum

Praha 2025

Grafická úprava Jan Šerých

Sazba DTP Nakladatelství Karolinum

Vydání druhé elektronické, odpovídá pátému tištěnému vydání

© Univerzita Karlova, 2025

© Jasna Honzak Jahić, 2025

ISBN 978-80-246-6131-5

ISBN 978-80-246-6138-4 (pdf)



Univerzita Karlova  
Nakladatelství Karolinum

[www.karolinum.cz](http://www.karolinum.cz)  
[ebooks@karolinum.cz](mailto:ebooks@karolinum.cz)



<b>PŘEDMLUVA</b> .....	13
<b>KRATICE IN ZNAKI</b> .....	19
<b>OSNOVNI PODATKI O SLOVENSKEM JEZIKU</b> .....	23
<b>GLASOSLOVJE SLOVENSKEGA KNJIŽNEGA JEZIKA</b> .....	35
<b>SLOVENSKA ABECEDA</b> .....	35
<b>SLOVENSKI KNJIŽNI FONEMI</b> .....	35
<b>NAGLAŠEVANJE</b> .....	35
Naglasno mesto .....	37
Večnaglasnice .....	37
Naslonke .....	38
<b>SAMOGLASNIKI</b> .....	39
Trajanje in naglašenost samoglasnikov .....	40
Dolgi naglašeni samoglasniki .....	40
Kratki naglašeni samoglasniki .....	41
Kratki nenaglašeni samoglasniki .....	41
Vaje v izgovoru slovenskih samoglasnikov .....	41
Vaje .....	46
<b>ZVOČNIKI</b> .....	46
Variante zvočnikov .....	47
Vaje v izgovoru zvočnikov in njihovih položajnih variant .....	48
Vaje v pisanju zvočnikov .....	51
<b>NEZVOČNIKI</b> .....	52
Variante nezvočnikov .....	53
Premene nezvočnikov po zvonečnosti .....	53
Vaje v izgovoru nezvočnikov .....	54
Zapisovanje nezvočnikov .....	56
Vaje v pisavi nezvočnikov .....	57
<b>1. LEKCIJA</b> .....	59
<b>VPRAŠANJA IN ODGOVORI (S SLIKOVNIM GRADIVOM)</b> .....	59
Káj je tó? .....	59
Kdó je tó? .....	59
Kdó si pa tí? .....	59
Ali je tó míza? .....	59
Je tó knjíga? .....	60
Ali si študènt? .....	60
Kjé je knjíga? .....	60
Kakó se že rěče? .....	60
Pogosta slovenska ženska in moška imena .....	60
Nekaj slovenskih priimkov .....	61

<b>NOVE JEZIKOVNE PRVINE</b> -----	61
Enostavčne povedi (dopolnjevalna, odločevalna vprašanja) -----	61
Osebnih zaimki v ednini -----	62
Sedanjik brezpriponskih in priponskih glagolov v ednini -----	62
Spol samostalnika -----	63
Sklon samostalnika -----	64
Tožilnik in mestnik ednine s predlogom v (izražanje smeri in kraja) -----	65
Vaje -----	65
<b>2. LEKCIJA</b> -----	73
<b>SREČANJE I</b> -----	73
<b>SREČANJE II</b> -----	74
<b>SREČANJE III</b> -----	74
Kako se že reče? -----	75
Pozdravi in vljudnostni izrazi -----	75
Države, prebivalci, jezik -----	75
<b>NOVE JEZIKOVNE PRVINE</b> -----	76
Število -----	76
Mesto naglasa -----	77
Tvorbah sedanjika brezpriponskih in priponskih glagolov v dvojini in množini -----	77
Vrste povedi - enostavčna z vprašalnico kako, večstavčna z veznikom pa -----	78
Raba glagolov vedeti in znati -----	79
Tvorbah feminativov -----	79
Vaje -----	79
<b>3. LEKCIJA</b> -----	89
<b>NA ULICI</b> -----	89
<b>MOJ DAN</b> -----	89
Kako se že reče? -----	90
Štejmo (do 20) -----	90
Dnevi v tednu -----	90
<b>NOVE JEZIKOVNE PRVINE</b> -----	91
Koliko je ura? -----	91
Samostalniki in prislovi s pomenom časa -----	92
Dvojsinske in množinske oblike osebnih zaimkov -----	92
Zanikani sedanjik v ednini, dvojini in množini -----	92
Tožilnik samostalnikov v ednini, dvojini in množini -----	93
Raba brezpredložnega tožilnika -----	94
Raba predložnega tožilnika -----	95
Vaje -----	96
<b>4. LEKCIJA</b> -----	113
<b>JESENSKO PREMIŠLJEVANJE O MORJU</b> -----	113
Kako se že reče? -----	114
Vreme -----	114
Katera barva ti je všeč? -----	115
Družina, sorodniki -----	115
<b>NOVE JEZIKOVNE PRVINE</b> -----	116
Vrste pridevnikov in njihove vprašalnice -----	116
Spol in število pridevnika -----	116
Raba pridevnika -----	116
Tvorbah lastnostnih prislovov iz pridevnikov -----	117
Raba lastnostnih prislovov -----	117
Mestnik samostalnikov v ednini, dvojini in množini -----	118

Končnice -----	118
Raba predlogov, vezanih z mestnikom -----	118
Raba povedkovnika rad rada rado -----	118
Raba členkov že, še -----	119
Poved: raba vezalnih veznikov in, pa, ter -----	119
Vaje -----	120
<b>5. LEKCIJA -----</b>	<b>137</b>
<b>V ZLATI LADJICI -----</b>	<b>137</b>
<b>V GOSTILNI URŠKA -----</b>	<b>138</b>
<b>DOMA -----</b>	<b>138</b>
Kako se že reče? -----	139
Dober tek! -----	139
Zajtrk -----	139
Malica -----	139
Kosilo -----	139
Solate -----	140
Sladice -----	140
Pijača -----	140
Štejmo (21>) -----	140
Računajmo -----	140
<b>NOVE JEZIKOVNE PRVINE -----</b>	<b>141</b>
Rodilnik samostalnikov v ednini, dvojini in množini -----	141
Končnice -----	141
Tvorba rodilnika samostalnikov moškega spola -----	141
Tvorba rodilnika samostalnikov ženskega spola -----	142
Tvorba rodilnika samostalnikov ženskega in srednjega spola -----	142
Raba brezpredložnega rodilnika -----	143
Prvi premi predmet -----	143
Zanikani predmet -----	143
Zanikani osebek -----	144
Raba predložnega rodilnika -----	144
Glavni števnik -----	145
Prihodnjik pomožnika biti -----	147
Raba povedkovnika lahko -----	147
Vaje -----	148
<b>6. LEKCIJA -----</b>	<b>163</b>
<b>LJUBLJANA -----</b>	<b>163</b>
<b>OPROSTITI, PROSIM! KJE JE ... -----</b>	<b>164</b>
Kako se že reče? -----	165
Strani neba -----	165
Smeri poti -----	165
Promet -----	165
Prevozna sredstva -----	165
Postaja (železniška, avtobusna) -----	166
<b>NOVE JEZIKOVNE PRVINE -----</b>	<b>166</b>
Orodnik samostalnikov v ednini, dvojini in množini -----	166
Končnice -----	166
Raba orodnika -----	167
Daljšanje osnove s pripono -ôv- pri samostalnikih moškega spola -----	168
Naglasne in naslonske oblike zaimkov v rodilniku in tožilniku -----	168
Oblíke -----	168
Rába naglasnih in naslonskih oblik -----	169

Stava zaimenskih naslonk v enostavčni povedi -----	169
Stava glagolskih naslonk v enostavčni povedi -----	169
Tvorba preteklika in prihodnjika -----	170
Zanikana preteklik in prihodnjik -----	171
Raba preteklika in prihodnjika -----	172
Izražanje prihodnosti s sedanjikom -----	172
Prenesna raba glagolskega števila -----	172
Zložena poved – protivni vezniki -----	173
Oblíke in raba protivnih veznikov -----	173
Stava protivnih veznikov -----	174
Vaje -----	174
<b>7. LEKCIJA -----</b>	<b>189</b>
<b>TELEFONSKI POGOVOR -----</b>	<b>189</b>
<b>STANOVANJE -----</b>	<b>189</b>
<b>V HOTELSKI RECEPCIJI -----</b>	<b>190</b>
Kako se že reče? -----	190
Poslopja -----	190
Stanovanje -----	190
Pohišstvo -----	191
<b>NOVE JEZIKOVNE PRVINE -----</b>	<b>191</b>
Dajalnik samostalnikov v ednini, dvojini in množini -----	191
Končnice -----	191
Raba brezpredložnega dajalnika -----	192
Raba predložnega dajalnika -----	192
Naglasne in naslonske oblike osebnih zaimkov v dajalniku -----	193
Oblíke -----	193
Raba -----	193
Stava dajalniških naslonk v enostavčni povedi -----	193
Naslonski niz (glagolske naslonke, zaimenske naslonke, pogojni členek bi) -----	194
Niz zaimenskih naslonk -----	195
Raba povedkovnika vseh -----	195
Tvorba sedanjega in preteklega pogojnika -----	195
Raba pogojnika -----	196
Raba pogojnih veznikov če in ko -----	196
Nedoločnik in namenilnik -----	197
Oblike in raba -----	197
Zložena poved – veznika da, saj -----	197
Raba podrednega veznika da -----	197
Raba prirednega veznika saj -----	198
Raba poudarnega členka saj -----	198
Vaje -----	198
<b>8. LEKCIJA -----</b>	<b>215</b>
<b>OBISKI -----</b>	<b>215</b>
Horoskop -----	216
Kako se že reče? -----	216
Slovenski prazniki -----	216
Voščila za praznike -----	217
Rože -----	217
<b>NOVE JEZIKOVNE PRVINE -----</b>	<b>217</b>
Velelnik -----	217
Tvorba -----	217
Končnice -----	218

Sklanjatev pridevniških besed vseh spolov v ednini -----	219
Končnice -----	219
Raba svojilnih zaimkov -----	220
Raba povratnega svojilnega zaimka svoj svoja svoje -----	221
Oblike vrstilnih števnikov -----	221
Mestnik in orodnik osebnih zaimkov -----	222
Končnice -----	222
Zložena poved – vzročni veznik ker -----	223
Raba vzročnega veznika ker -----	223
Priredni vezniki kot nadomestila za podredni vzročni ker -----	223
Sklanjatev samostalnika dan -----	223
Sklanjatev množinskih samostalnikov srednjega spola usta, jetra, pljuča, očala -----	224
Vaje -----	224
<b>9. LEKCIJA -----</b>	<b>241</b>
<b>O KNJIŽNICAH -----</b>	<b>241</b>
<b>O KNJÍGAH -----</b>	<b>242</b>
Kako se že reče? -----	242
Knjiga -----	242
<b>NOVE JEZIKOVNE PRVINE -----</b>	<b>243</b>
Sklanjatev pridevniških besed v dvojini in množini -----	243
Določna (-i) in nedoločna (-ø) oblika pridevnikov -----	244
Raba -----	244
Stopnjevanje pridevnikov -----	245
Vrste stopnjevanja -----	245
Raba obrazil -ši -ji -ejši -----	246
Raba stopenj -----	246
Kazalni zaimki -----	248
Sklanjatev zaimka ta ta to -----	248
Raba kazalnih zaimkov ta tisti oni -----	249
Oziralni zámek ki/oziralni zámek kateri -----	249
Sklanjatev samostalnikov moškega spola mož, človek, otrok -----	250
Vaje -----	251
<b>10. LEKCIJA -----</b>	<b>267</b>
<b>KUPUJEM, KUPUJEŠ, KUPUJE ... -----</b>	<b>267</b>
Kako se že reče? -----	269
Trgovína -----	269
Oblačila -----	269
Perilo -----	269
Pokrivala -----	270
Obutev -----	270
Odenki barv -----	270
<b>NOVE JEZIKOVNE PRVINE -----</b>	<b>270</b>
Glagolski vid -----	270
Določitev dovršnikov in nedovršnikov -----	270
Vídski pari -----	271
Vrste glagolskih dejanj pri dovršnih glagolih -----	272
Tvorba nedovršnikov iz dovršnikov -----	273
Vrste glagolskih dejanj pri nedovršnih glagolih -----	273
Raba trpnega deležnika na -n -----	273
Raba deležnika stanja na -n/-t -----	274
Vrste in raba samostalniških zaimkov -----	275

Sklanjatev samostalniških zaimkov kdo, kdor, nihče - kaj, kar, nič -----	277
Sklanjatev samostalnikov ženskega spola na -ø (tip stvar) -----	277
Sklanjatev samostalnikov mati in hči -----	278
Sklanjatev samostalnika gospa -----	278
Zložena poved - časovna veznika ko, kadar, ločni vezniki ali, ali -ali -----	279
Raba časovnih veznikov ko in kadar -----	279
Raba ločnih veznikov ali, ali - ali -----	279
Vaje -----	279
<b>11. LEKCIJA -----</b>	<b>297</b>
<b>V TURISTIČNI AGENCIJI -----</b>	<b>297</b>
<b>POGOVOR O SLOVENSKEM KRASU -----</b>	<b>298</b>
<b>GRESTE POGLEDAT? KUPITE VSTOPNICE! -----</b>	<b>299</b>
Kako se že reče? -----	300
Pokrajina -----	300
Drevje -----	300
Sadno drevje -----	300
<b>NOVE JEZIKOVNE PRVINE -----</b>	<b>300</b>
Pisava večbesednih zemljepisnih imen -----	300
Naselbinska imena -----	300
Nenaselbinska imena -----	301
Glagolnik -----	301
Tvorba -----	301
Pomen -----	302
Raba -----	303
Deležnik na -č in deležje na -č, -aje, -e -----	303
Tvorba -----	303
Raba -----	303
Sklanjatev samostalnikov m. spola na -a -----	304
Vaje -----	304
<b>SLOVENSKO-ČEŠKI SLOVAR V LEKCIJAH RABLJENIH BESED -----</b>	<b>321</b>
<b>SLOVAR V UČBENIKU UPORABLJENEGA JEZIKOSLOVNEGA IZRAZJA -----</b>	<b>419</b>
<b>SLOVARČEK POGOSTNIH SLOVENSKO-ČEŠKIH HOMONIMOV -----</b>	<b>437</b>
<b>SEZNAM LITERATURE -----</b>	<b>447</b>
<b>BERILO -----</b>	<b>451</b>
<b>UMETNOSTNA BESEDILA -----</b>	<b>451</b>
Moja prva knjiga -----	451
Sošolec Tone -----	452
Človeška ribica (Odlomek) -----	454
Ubisk -----	454
Balada -----	455
Deček in sonce -----	455
Pesem s Krasa -----	456
Gosenica (Odlomek) -----	456
Jesen v Slovenskih, gorica (Odlomek) -----	456
Misterij žene -----	457
Kdo je napravil Vidku srajčico -----	458
Martin Krpan (Odlomek) -----	459
Bela kača s kronico -----	460
Mamica Dravica -----	460
Speči zajec -----	461
Al' me boš kaj rada imela -----	461
Bom šel na planin'ce -----	462

Delaj, delaj, dekle pušeljč -----	462
Jaz pa pôjdem ne Gorenjsko -----	462
Je pa davi slan'ca padla -----	463
Kaj sem prislužil -----	463
Kje so tiste stezice -----	464
Ljubezen je bila in bo -----	464
Moj fantič je na Trolsko vandral -----	464
Oblaki so rdeči -----	465
Pojdam v rute -----	465
Po Koroškem, po Kranjskem že ajda zori -----	465
Polje, kdo bo tebe ljubil -----	465
Prelepa je trnovska fara -----	466
Vsi so prihajali -----	466
Želje (Odlomek) -----	466
Smetiščni muc -----	467
Nekoga moraš imeti rad -----	469
Mali prodajalci zijal -----	470
Nekoč in danes -----	470
Prvo pismo (Odlomek) -----	471
Solzice (Odlomek) -----	472
Arjan je bolan -----	473
Naše življenje -----	473
Moja prva pesem -----	475
Deček Jarbol (Odlomek) -----	476
Kanglica -----	477
<b>NEUMETNOSTNA BESEDILA -----</b>	<b>478</b>
<b>PRAKTIČNOSPORAZUMEVALNA BESEDILA -----</b>	<b>478</b>
Mali oglasi -----	478
Recepti -----	479
Reklame -----	481
<b>PRAKTIČNOSTROKOVNA BESEDILA -----</b>	<b>486</b>
O stolpni uri (Odlomek) -----	486
Kras -----	487
Maribor - severovzhodna prestolnica -----	488
Spoznajmo Slovenijo -----	489
Po Mihelu so začeli tretji lan -----	490
Stari trg -----	491
Test: kakšen turist ste? -----	493
Glavobol -----	495
Martin Krpan -----	495
<b>PUBLICISTIČNA BESEDILA -----</b>	<b>496</b>
Horoskop (16. 11. - 22. 11.) -----	496
Kdo sem jaz? Jaz sem Andras, rumena hruška -----	497
Pravo bogastvo v knjižnici -----	499
Ljubezen in rože: drugič -----	500
Na današnji dan -----	500



Tradice česko-slovinšských a slovinsko-českých kulturních styků trvá již sedm století. Šíře a bohatost vztahů, vlivů a vzájemné spolupráce se odráží především ve vědě a kultuře, také však v technice a obchodních aktivitách. Ohlédneme-li se jen do historie výuky slovinštiny v Čechách, zjistíme, že i tato odborná pedagogická činnost představuje nezanedbatelnou součást vzájemné kulturní minulosti. Oživený zájem o slovinštinu v současnosti vyvolal potřebu nové moderní učebnice, která, doufejme, napomůže k zachování kontinuity v obnovených vzájemných vztazích.

Učebnice **Slovenščina ni težka / Slovinština není těžká**, kterou otevíráte, je třetí vysokoškolskou učebnicí slovinštiny pro začátečníky určenou českým slovenistům a slavistům. První *Praktickou učebnici jazyka slovinského* se slovníčkem vydal roku 1912 (druhé vydání 1921), dva roky před zahájením slovinského lektorátu na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze, první slovinský lektor Jožef Skrbinšek. Toto zpracování slovinského jazykového materiálu, určeného pro výuku česky mluvících začátečníků, není osamoceným jevem, neboť v minulém století, kdy František Vymazal v Brně a Jan Lego v Praze vedli kurzy slovinštiny, každý z nich napsal svou slovinskou mluvnici (*Slowenische grammatik*, Brno 1884; *Mluvnice jazyka slovinského*, Praha 1888, <sup>2</sup>1893). Autory druhé *Učebnice slovinštiny*, z roku 1976, jsou Albina Lipovec a Jan Petr (Jan Petr vydal také studijní příručku *Základy slovinštiny*, Praha 1971, <sup>2</sup>1975). Obě učebnice podávají základy hláskosloví, tvarosloví a skladby slovinského spisovného jazyka v komparaci s češtinou. Skrbinšek svůj přesný popis mluvnice, vypracovaný s ohledem na náročnost materiálu a současně přizpůsobený pro začátečníky, doplnil v praktické textové části jednotlivými větami, stylově rozmanitými texty a otázkami, které se vztahují k textu. Druhou učebnicí charakterizuje značná informační šíře, kromě základů slovinského spisovného jazyka seznamuje s česko-slovinšskými kulturními styky, se slovinskou literaturou a historií. Vstupními texty jednotlivých lekcí jsou nejčastěji rozhovory a různé situační scénky. Mluvnice je přehledně uspořádána do tabulek, doplněna výčtem spojek, konverzační část s modely různých mluvených projevů zachycuje jednotlivé stylové vrstvy spisovné slovinštiny a přináší řadu ukázek. Obě učebnice patřily ve své době k úspěšné učebnicové literatuře, jsou proto inspirací a podnětem pro další práci. Od vydání obou učebnic uplynula řada let, výrazně se změnila geopolitická situace Slovinska a na Filozofické

fakultě Univerzity Karlovy v Praze byla zahájena výuka slovinštiny jako samostatného studijního oboru. Proto bylo zapotřebí vypracovat novou učebnici, která postihne změny probíhající jak v slovinské jazykovědě, tak v samotné jazykové praxi a v metodice výuky slovinštiny jako cizího jazyka.

Úvodní kapitola **Základní údaje o slovinském jazyce** učebnice **Slovenščina ni težka / Slovinština není těžká** seznamuje s nejdůležitějšími informacemi o vývoji slovinštiny od nejstaršího období až do současnosti. Studenti se zároveň seznámí se jmény jazykovědců a spisovatelů, kteří svými díly a názory kultivovali slovinský jazyk. V kapitole **Hláskosloví slovinského spisovného jazyka** je podána fonetická a fonologická povaha fonémů, je zde pojednáno o přízvuku, o jeho rozlišovacích znacích, o místě přízvuku, o slovech s více přízvuky a o příklonkách. Je popsán vokální systém, tvorba a dělení vokálů i vztah mezi grafikou a výslovností. Je vysvětlena výslovnost sonor a jejich variant i konsonantů, pozornost je věnována hláskovým změnám podle znělosti a jsou připojena základní pravidla jejich grafického zápisu. Bezprostředně za výkladem slovinských spisovných fonémů a jejich variant následují cvičení, která procvičují jejich výslovnost a grafickou podobu. Po této kapitole následuje 11 lekcí. Každá obsahuje text, většinou rozhovor, jehož obsah vychází z běžných konverzačních situací. V textech jsou obsaženy všechny mluvnické tvary, které jsou zpracovány v následném výkladu gramatiky, zároveň je v nich postižena slovní zásoba základního fondu současné slovinštiny. Pro snazší orientaci a přehlednost jsou všechna slova a výrazy textu lekcí a všech kapitol učebnice abecedně uspořádány do souhrnného slovníku. Tomu účelu slouží také malý slovník lingvistických termínů. (Slovní zásoba úryvků z **Čítanky** do souhrnného slovníku zařazena není, od studentů se vyžaduje, aby originální ukázky zpracovali samostatně za pomoci jakéhokoliv dvoujazyčného či výkladového slovinského slovníku.) Obohacování slovní zásoby slouží oddíl **Jak se to řekne?** Zde se slova, která se vyskytnou v textu jednotlivých lekcí, dostávají do tematických souvislostí.

Paradigma a syntax jsou vysvětleny v přehledech tvarů a pravidel; přihlíží se k morfologickým a syntaktickým pravidlům, jež jsou vhodná pro začátečníky. Druhou část lekce tvoří mluvnická a konverzační cvičení. V prvních jde o upevnění mluvnických pravidel a jejich výběr záleží na rozhodnutí pedagoga i jeho invenci. Může použít ta, o nichž se domnívá, že jsou zapotřebí pro osvojování určitých mluvnických kategorií, popřípadě pro získávání jazykových automatismů. Při konverzačních cvičeních se od studenta vyžaduje aktivní ústní a písemný tvořivý projev, který se tematicky opírá o úvodní texty lekcí i o ukázky z **Čítanky**. K procvičování se doporučuje využít pomůcek, jako jsou např. mapy, kresby, fotografie, pohlednice, plány měst, časopisy, slovníky, pravopisné příručky; velké a rozmanité možnosti nabízí také obsah internetových stránek. Vhodným doplňkem je zde mapa Slovinské republiky. Učebnice je doplněna **Čítankou** sestavenou z originálních slovinských textů, jejichž stylová rozmanitost obsahově doplňuje

jednotlivé lekce. Užitím mluvnických tvarů a struktur probraných v jednotlivých lekcích čítanka studenta seznamuje se sociálními a funkčními styly slovinštiny.

Ráda bych poděkovala oběma recenzentkám, dr. Marji Bešterové a prof. Ljubici Črnicové, jejich názory a rady mi při psaní učebnice skutečně velice pomohly. Děkuji prof. dr. Jožemu Toporišičovi a prof. dr. Adě Vidovičové-Muhové, v oné nelehké době byla jejich podpora a pochopení pro mou práci velmi vzácná.

Praha, říjen 1995

Jasna Honzak Jahić

## DRUGI IZDAJI NA POT

Učbeniku **Slovenščina ni težka / Slovinština není těžká** želim, da izpolni svoj namen: naj bo dober pomočnik na poti k znanju slovenskega jezika.

Praga, avgusta 2002

Jasna Honzak Jahić

## K TŘETÍMU VYDÁNÍ

Měla jsem velkou radost, když mě z nakladatelství Karolinum informovali, že učebnice *Slovenščina ni težka / Slovinština není těžká* je již vyprodaná, a navrhli, abychom připravili nové vydání. Nyní je třetí vydání před vámi, určené všem, především českým studentům slovenistiky a slavistiky, kteří by se chtěli učit slovinštinou. Učebnice zachovává původní koncept a pracovní metodu, časem se však ukázaly potřebné změny; od druhého vydání již uběhlo deset let. Bylo potřeba zaktualizovat celý text a interpretační jazyk a více respektovat adresáta textu, česky hovořícího slovenistu a slavistu. Osvojování slovinského jazyka sice genetická příbuznost slovinštiny a češtiny v počátečním stupni usnadňuje, avšak později ztěžuje; interference se stávají nutným zlem. Je dobře, že existují metodické možnosti, které tento jazykový jev oslabují a zmenšují. V naší učebnici byly zdůrazněny ty jazykové prvky všech strukturních rovin slovinského spisovného jazyka, kde je výskyt interferencí u studentů, českých rodilých mluvčích, nejčastější (postavení přízvuku, výslovnost pod přízvukem, výslovnost specifických slovinských fonémů a jejich variant, použití určitých a neurčitých tvarů přídavných jmen, vazba sloves, použití předložek, slovinských vztažných či libovolných zájmen), a byla vytvořena účelová jazyková cvičení. Na pomoc uživateli učebnice přicházejí také častá slovinsko-česká homonyma, která doplňují slovinsko-český slovník. Změn doznala také Čítanka: výběr textů, které by měly adresáta seznámit s různými funkčními a sociálními styly slovinského jazyka, nejsou již součástí učebnice, ale budou nyní přístupné na internetu.

Učebnice vyjde v roce 2014; v tomto roce si slovenisté a slavisté připomenou významnou událost. Uplynulo totiž sto let od založení lektorátu slovinského jazyka na Filozofické fakultě Karlovy univerzity v Praze. Na počest a památku stoletého výročí lektorátu věnuji text všem učitelům slovinského jazyka na této cti-hodné české vysokoškolské instituci.

Ráda bych poděkovala všem, kteří svou spoluprací a pomocí k napsání této učebnice přispěli. Upřímně děkuji recenzentům učebnice prof. PhDr. Haně Gladkové, CSc., dr. Andrejovi Šurlemu a Mgr. Aleně Šamonilové za pečlivé přečtení, za významné odborné připomínky a užitečné rady. Mgr. Aleně Šamonilové děkuji za přispěný materiál, který se týká slovinsko-české interference a slovinsko-české homonymie; velmi to obohatilo text, neboť zlepšilo jeho odbornou úroveň a užitnou hodnotu. Velké poděkování dlužím univerzitnímu nakladatelství Karolinum, hlavnímu redaktorovi Mgr. Petru Valovi a redaktorovi Mgr. Martinu Janečkovi; nejprve za rozhodnutí, že je potřeba v Česku, v Praze znovu vydat vysokoškolskou učebnici slovinského jazyka, a zároveň za realizaci technicky náročného úkolu, za tisk dosti rozsáhlého cizojazyčného textu opatřeného přízvuky. Upřímně děkuji Ing. Mare Bogdanovič za odbornou, precizní a trpělivou práci při počítačovém sestavování textu. Na závěr – vřelé díky své rodině za porozumění, trpělivost a podporu.

Praha, leden 2014

Jasna Honzak Jahić

## SLOVO K PÁTÉMU VYDÁNÍ

Učebnice **Slovenščina ni težka / Slovinština není těžká** je vysokoškolskou učebnicí slovinského jazyka pro začátečníky, studenty slovenistiky a slavistiky. Jsem ráda, že si kniha našla cestu i k těm, kteří se zajímají o slovinskou kulturu a literaturu a zároveň se chtějí učit (a naučit) slovinský jazyk. Učebnice vznikala dlouho – její začátky sahají do devadesátých let minulého století a její příprava provází autorčinu životní a profesní dráhu. Od upraveného a doplněného třetího vydání uplynulo již více než deset let. Tehdy jsme v roce 2014 oslavili sto let výuky slovinského jazyka na Filozofické fakultě FF UK v Praze. Při přípravě stávajícího pátého vydání bylo nutné do textu opět zasáhnout a provést jisté změny. Zatímco původní koncept a metodika zůstaly nezměněny, text všech kapitol byl důkladně zrevidován. Přála jsem si, aby jazykem učebnice byl současný slovinský spisovný jazyk a aby výklad jazykových jevů byl rozšířen o ty poznatky, které přinesl vývoj slovinské jazykovědy. Kapitole **Základní údaje o slovinském spisovném jazyce** rozšiřují poznatky o počátcích slovinského spisového jazyka, o období obrození a druhé poloviny 19. století. V kapitole **Hláskosloví slovinského spisovného jazyka** se poznatky současné slovinské fonetiky týkají výslovnosti slovinských samohlásek a souhlásek a místa přízvuku. Změny v interpretaci ukazuje

také aktualizace odborné literatury. Změny si vyžádaly rovněž oba dvojjazyčné slovníky, které nyní odrážejí odpovídající slovní zásobu. Slovní zásobu základního fondu slovinštiny obsaženou v souhrnném Slovinsko-českém slovníku a malém Slovinsko-českém slovníku lingvistických termínů dobře doplňuje nový Slovinsko-český slovník, který vydal Slovanský ústav ČAV v Praze v roce 2025 a jehož autorem je český slovenista a lexikograf David Blažek. Nový slovník bude také pomocníkem při čtení textů obsažených v Čítance, sestavené z původních slovinských textů. Stylová rozmanitost těchto textů obsahově doplňuje jedenáct lekcí učebnice, seznamuje se sociálními a funkčními styly slovinštiny na základě užití mluvnických tvarů a struktur, které jsou zpracovány v jednotlivých lekcích.

Ráda bych poděkovala všem, kteří svou prací a radami umožnili vznik učebnice a přispěli k prvnímu vydání v roce 1995 stejně jako k jejímu opakovanému vydávání. Děkuji univerzitnímu nakladatelství Karolinum za rozhodnutí podpořit vydání vysokoškolské učebnice slovinského jazyka a již popáté vytisknout tento rozsáhlý cizojazyčný text. Upřímné poděkování patří také Mari Bogdanović za odbornou a precizní práci při počítačovém zpracování textu. Na závěr – srdečné díky rodině za trpělivost a pochopení.

*Praha, březen 2025*

*Jasna Honzak Jahić*



<b>anat.</b>	anatomija	anatomie
<b>B</b>	beseda	slovo
<b>Č</b>	človeškost	osobovost (vlastní podstatná jména)
<b>češ.</b>	češko	český
<b>ČL</b>	členek	částice
<b>D</b>	dajalnik	dativ
<b>DV</b>	dvojina	dvojně číslo, duál
<b>E</b>	ednina	jednotné číslo, singulár
<b>eksp.</b>	ekspresivno	ekspresivně
<b>I</b>	imenovalnik	nominativ
<b>jeziksl.</b>	jezikoslovje	jazykověda
<b>knjiž.</b>	knjižno	spisovně
<b>kr.</b>	kratica	zkratka
<b>m</b>	moški spol	mužský rod
<b>M</b>	množina	množné číslo, plurál
<b>ME</b>	mestnik	lokál
<b>n</b>	nedovršnik	nedokonavé sloveso
<b>N</b>	nezvočnik	souhláska (mimo sonory)
<b>nar.</b>	narečno	nářeční výraz
<b>nav. mn.</b>	navadno množina	obvykle množné číslo
<b>Nč</b>	nečloveškost	neosobovost (obecná podstatná jména)
<b>Nn</b>	nezvočnik (nezveneč)	souhláska neznělá
<b>Nš</b>	neštevnost	nepočitatelnost (abstraktní podstatná jména)
<b>Nz</b>	nezvočnik (zveneč)	souhláska znělá
<b>Nž</b>	neživost	neživotnost
<b>O</b>	orodnik	instrumentál

<b>otr.</b>	otročko	dětský výraz
<b>pog.</b>	pogovorno	hovorové
<b>pom.</b>	pomanjševalnica	zdrobnělina
<b>povedk.</b>	povedkovnik	přísudkový člen
<b>pravn.</b>	pravno	právnícký výraz
<b>predl.</b>	predlog	předložka
<b>prisl.</b>	prislov	příslovce
<b>R</b>	rodilnik	genitiv
<b>redk.</b>	redko	zřídka
<b>s</b>	srednji spol	střední rod
<b>SA</b>	samoglasnik	samohláska
<b>sl.</b>	slovensko	slovinský
<b>slabš.</b>	slabšalno	hanlivé
<b>SO</b>	soglasnik	souhláska (včetně sonor)
<b>SO<sub>n</sub></b>	soglasnik (nezvoneč)	souhláska neznělá
<b>sour.</b>	sourednik	spoluredaktor
<b>SO<sub>z</sub></b>	soglasnik (zvoneč)	souhláska znělá
<b>star.</b>	starinsko	archaický výraz
<b>Š</b>	števnost	počitatelnost (konkrétní podstatná jména)
<b>T</b>	tožilnik	akuzativ
<b>ur.</b>	urednik	redaktor
<b>vez.</b>	veznik	spojka
<b>Z</b>	zvočnik	sonora
<b>zaim.</b>	zaimek	zájmeno
<b>zast.</b>	zastarelo	zastaralé
<b>ž</b>	ženski spol	ženský rod
<b>Ž</b>	živost	životnost
<b>1.</b>	prva oseba ali govoreči	první osoba nebo mluvčí
<b>2.</b>	druga oseba ali ogovorjeni	druhá osoba nebo adresát
<b>3.</b>	tretja oseba ali neudeležec pogovora	třetí osoba nebo ten, kdo se neúčastní hovoru
<b>/</b>	ali	nebo
<b>#</b>	konec besede	konec slova
<b>:</b>	proti	oproti

+	trdilnost	klad (ná výpověď)
>	več	více
-	zanikanost	zápor (ná výpověď)
[ ]	zapis enega ali več glasov	zápis jednoho nebo více hlasu
◆	posebnost pri obravnavi prvin jezikovnega sestava oz. njihova večja težavnost	zvláštnost při probírání jazykových prvků, jejich větší obtížnost



Slovenski jezik je državni, uradni in javni jezik Republike Slovenije. Govori ga okoli 2.500.000 ljudi. V to število štejemo tudi t. i. zamejske Slovence v Italiji (Kanalska dolina, Rezija, Beneška Slovenija, okolica Vidma, Gorice in Trsta), v Avstriji (Koroška, Štajerska) in na Madžarskem (Porabje) ter ekonomske in politične izseljence v Evropi, obeh Amerikah in Avstraliji.

Slovenščina je uradni jezik na celotnem področju Slovenije; italijanščina v Primorju (Koper, Izola, Piran), kjer živi italijanska manjšina, in madžarščina v Prekmurju (Lendava, manjši obmejni prekmurski kraji), kjer živijo Madžari, pa sta tam enakopravna uradna jezika.

Slovenščina je najzahodnejši južnoslovanski jezik, ki kot drugi slovanski jeziki izhaja iz praslovanščine. Praslovanščini približujejo slovenščino zlasti dvojnina in ohranjeni leksikalni arhaizmi, npr. **krí, máti, otròk, gospód**. V slovenščini je ostal tudi naglas, ki ni vezan za določen zlog, npr. **jèzik, slovénščina, govoríti, prijázen, otròk**.

Med vsemi slovanskimi jeziki je slovenskemu najbližji hrvaški jezik, zlasti kajkavsko narečje. S kajkavščino, ki se je do 10. stol. razvijala podobno kot slovenščina, jo družijo precej skupnih potez. Navedimo jih nekaj: v glasoslovju enak prehod **dj > j (medja > mêja), denazalizacija o > o (roka > rôka), otrditev r > r** ne pred samoglasniki, drugače razpad v **r + j (koledár, koledárski: koledárja)**. V oblikoslovju je skupna **izguba** zvalnika, aorista, imperfekta in deležnika na -ši, **tvorba** prihodnjika z bom + deležnik na -l (bom délal), **ohranitev** namenilnika, vprašalnica **káj**.

Na besedje slovenskega jezika so skozi zgodovino vplivali zemljepisno sosednji jeziki. Prevzete besede so iz:

**nemščine:** híša, králj, króna, kúhinja, meníh, pápež, škòf,  
**romanskih jezikov:** kríž, oltár, opát, kríst, míza, denár, hláče,  
**madžarščine:** lôpov, orjáak, šòtor.

Zaradi kulturnocivilizacijskih stikov so v slovenskem besedju besede tudi iz:

**grščine:** Grk, méta, sídro, kàd,

**ruščine:** strást, nagràda, bórba, bórec, néžen, iskrén,

**hrvaščine:** razlíka, zaslúga, razpráva, slíka, zahtévati,

**češčine:** svobôda, Slován, vlák, stròj, pívo, továrna, ustáva, známka,

**angleščine:** víkend, šòv, džús, rágbi, dískdžókej, vókman,

**francoščine:** volán, biljárd, bonbón, žánr, žargón, piré.

Najstarejši v slovenščini ohranjeni rokopis so Brižinski spomeniki (BS) s konca 10. stoletja. To so tri besedila (BS I, BS III sta spovedna obrazca, BS II je pridiga o grehu in pokori) v slovenskem jeziku in hkrati tudi prvo znano slovansko besedilo, ki je napisano v latinici. Nastalo je verjetno na Koroškem, najdeno pa je v bavarskem mestu Freising. Jezik teh spomenikov je slovenščina v svojem zgodnjem obdobju (alpska slovenščina), navezuje se še na praslovanščino in kaže na vplive tujejezičnih predlog (latinske, starovisokonemške, grško-starocerkvenoslovenske). O izvoru Brižinskih spomenikov sta dve osnovni tezi slovenskih slovenistov: prva, izvirno karantansko-slovenska (F. Ramovš, M. Kos, Brižinski spomeniki, Ljubljana 1973) in druga, karantansko-panonsko slovenska (J. Kopitar, F. Miklošič, 19. stol., R. Nahtigal, I. Grafenauer, F. Grivec, 20. stol.). Prva se opira predvsem na pojave glasovno-oblikoslovne ravnine ter na zgodovinsko-paleografska dejstva latinskega kodeksa z zapisi BS, variantnost pojavov pa razlaga diahrono. Druga teza upošteva širši kulturološko-zgodovinski vidik in s primerjalno tekstološko analizo besedil BS z možnimi latinsko-starovisokonemškimi predlogami in različicami BS II in BS III v starocerkvenoslovenskih spomenikih razkriva zahodno in vzhodno teološko vsebinsko-oblikovno soodvisnost.

V času od 11. do 14. stoletja se je slovenski jezik začel narečno členiti. Rezultat tega je sedem narečnih skupin z več kot 45 narečji: 1. koroška, 2. primorska, 3. rovtarska, 4. gorenjska, 5. dolenska, 6. štajerska, 7. panonska. Razlogi za tako veliko narečno razčlenjenost na tako majhnem jezikovnem so zunajjezikovni, tj. zgodovinski (različne smeri slovanske poselitve, stiki s staroselci ter sosednjimi narodi in njihovimi jeziki, cerkvenoupravne in deželne meje, kolonizacije) in geografski (velika zemljepisna razčlenjenost – gore, gozdovi, močvirja, reke), ter znotrajjezikovni (različne stopnje v razvoju dolgega in kratkega vokalizma ter konzontizma, različni naglasni premiki, sprejemanje besed in skladenjskih vzorcev iz jezikov v stiku: nemščine, madžarščine, italijanščine, furlanščine, hrvaščine).

Sledove narečne členitve kažejo tudi kasnejši slovenski rokopisi: Celovski ali Rateški, 1362 do 1390 (ime po nahajališču Rateče, hranijo ga v Celovcu) z gorenjščino in sledmi koroškega in dolenskega narečja, Stiški rokopis, 1428 do 1440 (ime po samostanu Stična) z dolensjščino, Starogorski rokopis, 1492 do 1498 (ime po samostanu Stara gora) s primorskim narečjem.

Začetki slovenskega knjižnega jezika segajo v obdobje reformacije (protestantizma) sredi 16. stol. Primož Trubar je leta 1550 v izgnanstvu izdal Catechismus in der Windischen Sprach in Abecedarium (Ane Buquice, is tih fe ty Mladi inu preprosti Slouenci mogo lahko v kratkim zhafu brati nauzhiti). Za osnovo knjižnega jezika je vzel govor glavnega mesta dežele Kranjske Ljubljane, tedaj oprt na dolensko narečno podstavo. Knjižni jezik so pomagali razvijati in ustaliti še drugi protestanski pisci, Jurij Dalmatin (prevod Svetega pisma, 1584), Adam Bohorič (prva slovenska slovnica Arcticae horulae, 1584) in Sebastjan Krelj (razlage nedeljskih in prazniških evangelijev Postila slovenska, 1567). Krelj je pod vplivom glagolskih in cirilskih knjig ter ob rodnem notranjskem narečju (dolenjska narečna skupina) hotel uveljaviti širšo osnovo za slovenski knjižni jezik, kot je bila „gospod Trubarjeva kranjščina“. Zato je dolgi jat zapisoval s črko **e** (**leto, del**), medtem ko je Trubar rabil **e** in **ej** (**lejtju, del, delo, delati**). Krelj je tudi dolgi etimološki **ó** in izglasni nenaglašeni **o** pisal s črko **o** (**Bog, mlado**), Trubar pa z **u** (**Bug, mladu**). Reformiral je tudi Trubarjevo latinico s tem, da je dosledno in enotno pisal znake za slovenske zvenečne in nezvенеčne sičnike oz. šumevce. Krelj je glasove **s z š ž c** pisal s črkami: za **s = f**, za **š = fh**, **c = z**, **č = zh**, **z = s**, **ž = sh**. V pisavi je ločil tudi mehka l in n od trdih ter razlikoval **u** in **v**. Kreljevo pisavo je z določenimi spremembami sprejel v svojo slovnico Adam Bohorič, zato se imenuje bohoričica. V bohoričici so tiskali vse protestantske knjige (z izjemo prvih dveh Trubarjevih, ki sta v gotici) in je bila v rabi vse do 40. let 19. stol.

V 17. stol. je v razvoju slovenskega knjižnega jezika opazen določen zastoj. Reformacija je bila z izgonom pridigarjev (in kasneje tudi protestantskih vernikov) ter prepovedjo cerkvene organizacije okrog leta 1600 nasilno zatrta. Protestantska ideja, da bi vsak vernik bral sveto pismo v svojem jeziku, v času katoliške obnove (1613–1676) ni bila več aktualna. Katoliški pisci med seboj niso bili povezani, niso poznali del, ki so se takrat pisala, ter niso upoštevali (mogoče tudi ne poznali) protestantskega knjižnega in črkopisnega izročila. Tudi posvetnih in cerkvenih podpornikov (razen protireformacijskega škofa Tomaža Hrena) niso imeli, zato nekateri rokopisi tudi niso bili natisnjeni, npr. Kalobska pesmarica (1643–1561). Poleg tega je moderna vokalna redukcija (tj. upad kratkih naglašanih in nenaglašanih samoglasnikov na največkrat polglasniško ali ničto stopnjo, npr. **pustítí > pstít, nič > nač, sedéti > sædet > zdet**) govorniki jezika odmaknila od protestantskega knjižnega. Kontinuiteto s protestantskim izročilom v jeziku in pisavi je ohranjala zbirka nedeljskih in prazniških evangelijev in pisem Evangelija inu listovi, (1612, priredil škof Tomaž Hren), ki se je potem tiskala še skoraj dvesto let. Normo prvega knjižnega obdobja so do neke mere nadaljevala tudi dela baročnih piscev Matije Kastelica (zbirka verskih razmišljanj Nebeški cilj, 1684) in Janeza Svetokriškega (pridige v petih knjigah Sacrum promptuarium, 1691–1707). V času protireformacije se je začel v razvoju slovenskega knjižnega jezika proces, ki se je nadaljeval vse do srede 19. stol. Označujeta ga prodiranje go-

renjskega vokalizma v knjižni jezik na eni in uveljavljanje pokrajinskih jezikov kot knjižnih na drugi strani. Gorenjske narečne posebnosti je vnašal že Adam Skalar (prevod v rokopisu Šula tiga premišluvana, 1643), Alasia da Sommaripa (italijansko-slovenski slovar Vocabolario italiano e sciavo, 1606) pa je pisal v kraškem narečju (iz primorske narečne skupine). V prvi polovici 18. stol. sta uveljavljala gorenjski vokalizem v jeziku svojih pridig Rogerij (Palmarium empyreum, 1731) in Jernej Basar (pridige iz bukvic imenovanih Exercitia s. očeta Ignacija, 1734). V prekmurskem jeziku kot knjižnem sta v tem času pisala Franc Temlin (Mali katekizem, 1715) in Štefan Küzmič (prevod svetega pisma nove zaveze Nouvi zakon ali testamentom, 1756). V drugi polovici 18. in prvi polovici 19. stoletja sta se ob prekmurščini (Mikloš Küzmič, Kratka summa velikoga katekizmus, 1780) kot pokrajinska knjižna jezika uveljavili še koroščina (Ožbalt Gutsman, slovenska slovnica Windische Sprachlehre, 1777) in štajerščina (Jurij Zelenko = Mihael Zagajšek, Slovenska Grammatika oder Georg Sellenko's Windische Sprachlehre, 1791, Anton Apostel, nemško-slovenski slovar Dictionarium germanico-slovenicum, 1760, Leopold Volkmer, Fabule in pesmi, izdane po smrti leta 1836, Peter Dajnko, slovenska slovnica Lehrbuch der windischen Sprache, 1824). Navedeni pokrajinski jeziki so bili večinoma zapisani s pokrajinskimi črkopisi.

V smer osrednjega knjižnega jezika razvijajo slovenski jezik razsvetljenci Anton Tomaž Linhart z veseloigrama Županova Micka (1790) in Matiček se ženi (1790), Jurij Japelj s prevodom svetega pisma (1784–1800) in Valentin Vodnik, pisec prve samo slovensko pisane slovnice (Pismenost ali Grammatika za perve Shole, 1811), prve slovenske samostojne pesniške zbirke (Pesmi za pokušino, 1806) in izdajatelj prvega slovenskega časopisa Lublanske novice (1797–1799) ter poučnih knjig, ki jih je ljudem pisal v „zabavo in pouk“ (Kuharske bukve, 1799, Babištvo, 1818). Vodnik je nadaljevalec dela o. Marka Pohlina, prvega prodnega delavca, pisca številnih strokovnih in poljudnostrokovnih besedil, npr. slovnice Kraynska grammatika, 1768, slovensko-nemško-latinskega slovarja Tu malu besediše treh jezikov, 1781, računice Bukuvce za rajtngo, 1781, poljudnostrokovnega besedila Kmetam za potrebo inu pomoč, 1789. Takrat glavni pisci so bili Gorenjci in z njimi se iz slovenskega knjižnega jezika vedno bolj izgublajo samoglasniške značilnosti dolenjščine, ki jih ima tudi govor Ljubljane. Namesto dolenjskih odrazov za jat in o, ki sta **ej (lejpa, cejsta)** in **u (Bug, inu)**, se uveljavljata gorenjska odraza **e (lepa, cesta)** in **o (Bog, ino)**. Ko je Jernej Kopitar leta 1808/09 izdal svojo slovnico (Grammatik der slavischen Sprache in Krain, Kärnten und Steyermark), je za **jat**, dolgi naglašeni **o** in izglasni **o** v knjižno normo uvedel gorenjska odraza (**e, o**). Kopitarjev samoglasniški sistem ima (kot že Pohlinov in danes) 8 samoglasniških fonemov, na določen način zapisuje tudi polglasnik (česar danes ni) in v pisavi loči **l, lj, n** in **nj**. Nasprotoval je rabi besednih nemicizmov, npr. **leben, folk, trošt, nuc, ofer** (kar v 16. stol. že Sebastjan Krelj), pa tudi skladenjskih. Grajal je nemško stavo členov in opazil, da je duh stavka slo-

vensko pišočių nemški. Razlog temu je videl v šolanju slovenskih otrok v nemškem jeziku. Kopitar je svetoval piscem, naj se pogosteje pogovarjajo s kmeti (ki so manj nemčevali kot izobraženci), raje naj bi prevajali latinska kot nemška dela in brali v tistih jezikih, v katerih je najmanj sledov nemščine. Predlagal je tudi izdajo dobrega, dejanskemu stanju ustrežajočega slovarja (uresničil Maks Pleteršnik s dvodelnim Slovensko-nemškim slovarjem šele 1894, 1895) in se zavzel za ustanovitev stolice za slovenski jezik na ljubljanskem bogoslovju (uresničeno 1815, stolico je dobil Fran Metelko). Kopitarjevo sistematično tridesetletno delo ni bilo zaman. To nam dokazuje takratni jezik proze (Matevž Ravnikar, Zgodbe sv. pisma za mlade ljudi, 1815–1817, Janez Cigler, Sreča v nesreči, 1836), publicistike (časopis Kmetijske in rokodelske novice, 1843–1902) in poezije (France Prešeren, Poezije, 1846/1847).

V 40. letih se je namesto tradicionalne pisave bohoričice začelo pisati v gajici, tj. v pisavi, ki jo je za Hrvate po češkem (Husovem) črkopisu priredil ilirec Ljudevit Gaj; gajica je v rabi še danes.

Jernej Kopitar je želel, da bi slovanski jeziki (če ti ne, vsaj slovenski) imeli lepo in pravilno pisavo. Lepa pisava je bila zanj latinična pisava brez ločevalnih znamenj, popolna pa fonološko enočrkovna. Bohoričici je nasprotoval, ker ni mogla enočrkovno in brez ločevalnih znamenj zapisovati ozkega in širokega e in o in polglasnika; glasove, ki jih latinščina ni poznala, je zapisovala na zahodnoevropski način, tj. po starovisokonemški pisavi (glasove č, ž, š z dvočrkji **zh, sh, fh**, mehka l in n z **lj, nj**), latinske črke pa je rabila v nelatinski glasovni vrednosti (črki s in z za glasova z in c). Pod Kopitarjevim vplivom sta Fran Metelko (slovnica *Lehrgebäude der windischen Sprache*, 1825) in Peter Dajnko (slovnica *Lehrbuch der windiscen Sprache*, 1824) podala vsak svoj črkopis: metelčico in dajnčico. Metelčica je bila boljša od bohoričice (veliko bolj je temeljila na pravorečju) in natančnejša (vsak fonem je zaznamovala z enim samim znamenjem). Imela je 32 črk, Metelko je uporabil tudi cirilske in grške. Zapisovala je vseh 8 samoglasnikov (tudi polglasnik), mehka l in n, poleg navadnega je imela še medmetni **h, š-ju** je bil dodan **šč**. Šumevci č, ž, š so bili zapisani z enojnimi črkami. Vendar metelčica ni prodrla. Nasprotnika sta bila zlasti literarni zgodovinar in kritik Matija Čop in pesnik France Prešeren. Prešeren je sodeloval s svojo poezijo (zabavljivi sonet o kaši) in z vzpodbujanjem Čopa. Matija Čop je v treh kritičnih besedilih (1833) metelčici nasprotoval iz več razlogov: zaradi neblagoglasnosti polglasnika (kot so rekli Čopu Poljaki, ko jim je bral slovensko besedilo), zaradi pisave polglasnika, ki ga metelčica ni rabila samo za zapisovanje polglasnika, pač pa tudi za vse kratke naglašene in nenaglašene i in u ter zaradi označevanja ozkih in širokih e in o, ki jih vsi Slovenci nimajo v svojem glasovnem sestavu. Čopovi argumenti so bili takrat sicer uspešni (raba metelčice je bila z vladnim odlokom prepovedana), neoporečni pa niso bili. Stališče, da je polglasnik neblagoglasen, težko vzdrži, je izrazito osebno, prav tako pa pripadnikom jezika, ki polglasnika nimajo v svojem

glasovnem sestavu (Poljakom), za take sodbe manjkajo merila. Čeprav vsi Slovenci ne poznajo razlike med ozkim in širokim **e** in **o** (Štajerci), ali imajo drugačno razvrstitev (Korošci), se morajo normi slovenskega knjižnega jezika, temelječi na dolenskem in gorenjskem narečju, pač pridružiti.

Tudi druga pisava, dajničica, je bila boljša od bohoričice. Glasov za zveneče in nezvенеče sičnike Dajnko ni zapisoval s črkami iz bohoričice (**z**, **s**, **f**), ampak s črkami **c**, **z**, **s** (kod danes). Nadomestil je dvojna znamenja, s katerimi je bohoričica pisala šumevce, z enojnimi, **č** je pisal s cirilsko črko, **ž** je pisal z **x**, **š** pa z majhno osmico. Dajničica je imela svoji črki tudi za mehki **n** in preglašeni **u**. Tudi pisava Petra Dajnka ni prodrla v ves slovenski prostor. Največjega nasprotnika je imela v slovnici Antona Murka (Theoretisch-praktische slowenische Sprachlehre, 1832), kjer je bil Murko nadaljevalec tradicionalne bohoričice.

Gajica, ki je čez 10 let nadomestila bohoričico (v časopis Kmetijske in rokodelske novice jo je uvedel urednik Janez Bleiweis), je bila od tradicionalne pisave boljša. Vsak soglasniški fonem je imel svojo posebno črko in tudi črke **s**, **z**, **c** po svoji glasovni vrednosti niso bile zelo oddaljene od glasovne vrednosti v prvotni latinski pisavi.

Za sredo 19. stol. je značilno veliko prevzemanja iz slovanskih jezikov, zlasti iz stare cerkvene slovanščine, hrvaščine in ruščine. Pobud za to je bilo več. Sredi 19. stol. je bil med Slovani živ panslavizem, tj. gibanje za kulturno združitve Slovanov, in ideje o slovanski vzajemnosti. Te spodbude sta najbolj razvijala Slovaka Pavel Josef Šafárik (Geschichte der slawischen Sprache und Literatur nach allen Mundarten, 1826) in Ján Kollár (O literarný vzájomnosti mezi kmeny a nářečími slavskými, 1836). Pripadniki ilirskega gibanja na Slovenskem so se zavzemali za približevanje slovenskega jezika ilirskemu ali pa skupnemu slovenskemu. Za ilirski jezik (tj. jezik, ki je v 30. letih nastajal na Hrvaškem na osnovi hrvaškega kajkavskega narečja, dubrovniškega knjižnega izročila in srbskega novoštokavskega narečja ter je zanj Ján Kollár menil, da je poleg ruščine, poljščine in češčine četrti glavni slovanski jezik), sta se v Sloveniji največ zavzemala Stanko Vraz in Matija Majar Ziljski. Pesnik Vraz je namesto slovenskih začel pisati ilirske pesmi, Matija Majar pa je napisal Pravila, kako izobraževati ilirsko narečje i uopče slavenski jezik (1848). Slovenski izobraženci na Dunaju so leta 1848 ob marčni revoluciji in pomladi narodov zahtevali združitve vseh Slovencev v Zedinjeni Sloveniji s slovenskim uradnim jezikom in samostojno oblastjo v Avstriji. Vendar njihova zahteva v okviru habsburške Avstrije in (po letu 1867) Avstro-Ogrske ni mogla biti uresničena. Tudi ilirsko gibanje je ostalo samo obrobno gibanje: njegov uspeh je bil samo v tem, da je ilirska pisava gajica nadomestila tradicionalno slovensko bohoričico. Leta 1852 so bile v slovenski knjižni jezik sprejete „nove oblike“ Luke Svetca, bližje stari cerkveni slovanščini in drugim slovanskim jezikom ter naravnejše v razmerju do zadevnih slovenskih narečnih oblik, in sicer: samostalniške končnice **-om**, **-oma** naj se pišejo namesto **-am**, **-ama** za moški in

srednji spol, npr. **bratom, bratoma, mesto, mestoma** namesto **bratam, bratama, mestam, mestama**, podobno naj bi se pri istih dveh spolih uporabljale pridevniške končnice **-ega, -emu, -em** za prejšnje **-iga, -imu, -im**, npr. **lepega, lepemu, lepem** namesto **lepiga, lepimu, lepim**, množinska končnica pridevnika naj bo v srednjem spolu skladna s samostalniško (**visoka nebesa** namesto **visoke nebesa**), pri primernikih in presežnikih naj se oblike ločijo za vse tri spole (**lepši, lepša, lepše; najlepši, najlepša, najlepše**). Te „nove oblike“ slovenskega knjižnega jezika niso prišle zlahka v zavest in praktično uporabo. K poenotenju knjižnega jezika so veliko prispevali zlasti poljudnostrokovni časopis Kmetijske in rokodelske novice in njegov urednik Janezu Bleiweisu, ki je brez večjih odporov in pretresov kmalu uvajal novo jezikovno normo ne le na Kranjskem in Primorskem, pač pa tudi na Štajerskem in Koroškem, in Anton Janežič, ki je nove oblike sprejel v drugo izdajo svoje Slovenske slovnice (1863).

Do navezovanja na staro cerkveno slovanščino je prišlo pod vplivom Jerneja Kopitarja in njegove panonske teorije. Kopitarjeva misel, da je stara cerkvena slovaščina književna prednica slovenščine, je bila nakazana že v njegovi slovnici (1808/09), a še bolj je razvidna iz Kopitarjevih del, ki sta jih kasneje objavila Fran Miklošič (1857) in Rajko Nahtigal (1944, 1945). Kopitarjeva teorija je bila oprta na nekaj besed (npr. **križ, slana**), ki se med Slovani v okolici Soluna niso govorile, in na slovenski polglasnik. Panonska teorija se ni obdržala, nadomestila jo je makedonska teorija Vatroslava Oblaka (Macedonische Studien, 1896). Danes lahko tezo, da je slovenščina dedinja stare cerkvene slovanščine razumemo tudi kot Kopitarjevo obrambo slovenščine kot malega jezika.

V 60. letih je slovenščino po stari cerkveni slovanščini uravnaval pisatelj, kritik in časnikar Fran Levstik, občasno sta ga podpirala tudi Josip Jurčič (ki je vnašal v knjižni jezik tudi veliko hrvaških besed) in Fran Levec, v 70. in 80. letih vodilna slovenska časnikarja.

Proti približevanju slovenščine stari cerkveni slovanščini sta bila najpomembnejša jezikoslovca takratnega časa, Franc Miklošič in Stanislav Škrabec. Miklošič, pisec še danes temeljnih slavističnih del 19. stol. (slovar *Lexicon palaeoslovenico-greco-latinum*, 1865, primerjalna slovnica slovenskih jezikov *Vergleichende Grammatik der slawischen Sprachen I-IV*, 1852–1875), je sicer soglašal s panonsko teorijo, je pa bil nasprotnik starinjenja slovenščine. Miklošič je namreč menil, da je potrebno pisati staro slovenščino (tako je bilo Miklošičevo poimenovanje stare cerkvene slovanščine) staro slovensko, novo slovenščino pa tako, kot se govori v sodobnosti.

Stanislav Škrabec je za pisavo slovenskega knjižnega jezika postavil kot mejo 16. stol., te se v slovenskem pravorečju in pravopisu ne sme preseči. 16. stol. je izbral zato, ker je bilo slovenskih besedil z naravnimi oblikami šele za to dobo dovolj in jih ni bilo treba (teoretično in subjektivno) vzpostavljati. V razpravi O glasu in naglasu našega knjižnega jezika v izreki in pisavi (1870), kjer se je tudi oprl na

govorjeni in od Trubarja dalje tiskani jezik, je Škrabec zastopal stališče, naj bo slovenski knjižni izgovor enoten. To je bilo v 70. letih izredno važno določilo. Takrat namreč je postalo na Slovenskem prvič aktualno vprašanje, kako knjižno govoriti, kajti slovenščina se je začela uporabljati v javnosti (v državnem in deželnem zboru, v šolah in uradih, na taborih) in se je razvijalo založništvo (časopisi, šolske in strokovne knjige, beletristika). Škrabčeve nazore je upošteval v svojem slovensko-nemškem slovarju Maks Pleteršnik, v prvem Slovenskem pravopisu (1899) Fran Levec in Anton Breznik v svojih slovnica (1916, 1921, 1924, 1934) in v dveh izdajah Slovenskega pravopisa (1920, 1935 skupaj s Franom Ramovšem).

Ko je po prvi svetovni vojni razpadla Avstro-Ogrska (1918), je Slovenija po več kot 1000 let trajajoči politični in državni nemški nadvladi (od leta 745), prišla v nov državni okvir – kraljevino SHS (Srbov, Hrvatov in Slovencev), po letu 1929 imenovano Kraljevina Jugoslavija. Težnje Slovencev po razmahu narodne identitete in suverenosti slovenskega jezika se niso uresničile. Slovensko etnično ozemlje se je z rapalsko mirovno pogodbo drastično zmanjšalo na zahodu (za vso Primorsko in velik del Notranjske) in s koroškim plebiscitom na severu (Koroška); priključeno je bilo Prekmurje. Zunaj matične domovine je ostala četrtnina Slovencev – 400.000 v Italiji in 100.000 v Avstriji, nekaj tisoč porabskih Slovencev na Madžarskem. V večjezikovni državni skupnosti so bile v 20. in 30. letih obujene novoilirske politične ideje o skupni južnoslovanski državi, urejeni po unitarističnem političnem konceptu en kralj – ena država – en narod – ena kultura – en jezik. Konec slovensko-nemške diglosije zato nosilec slovenskega jezika ni prinesel enakih možnosti rabe jezika, t. i. jezikovne samoumevnosti. Sicer je slovenski jezik dosegel polnejšo funkcijskost, saj se je uveljavljal v javnih ustanovah, v šolah vseh stopenj, upravi, sodiščih, domači politiki, publicistiki, založništvu in gospodarstvu. Toda državno pojmovanje srbohrvaščine kot uradnega jezika je širilo in podpiralo rabo srbohrvaščine v osrednji državni upravi, vojski in diplomaciji, v težnjah po rabi enotnega strokovnega jezika, z nevzajemnim uvajanjem srbohrvaščine kot učnega predmeta v slovenske gimnazije.

Novoilirskim političnim idejam so se uprli zlasti: že pred prvo svetovno vojno pisatelj Ivan Cankar, ki je menil, da je politična združitev jugoslovanskih narodov uresničljiva, kulturna pa nikakor, kasneje literarni kritik in teoretik Josip Vidmar (Kulturni problem slovenstva, 1932) ter jezikoslovca Fran Ramovš in Anton Breznik; njuno raziskovanje razvoja slovenskega jezika je v tedanjih družbenih okoliščinah podpiralo njegovo uveljavljanje. Velik pomen za emancipacijo Slovencev in slovenskega jezika je imela ustanovitev najpomembnejših narodnih ustanov, univerze (1919) in akademije znanosti (1938); prva profesorja na Oddelku za slovanske jezike in književnosti na Filozofski fakulteti v Ljubljani sta bila Fran Ramovš in Rajko Nahtigal. Najbolj so se razvijala strokovna področja: dialektologija in zgodovina slovenskega jezika (Fran Ramovš, Dialektološka karta slovenskega jezika, 1931, Dialekti, 1935, Kratka zgodovina slovenskega jezika,

1936), razvoj slovenskega knjižnega besedja (Anton Breznik, Slovenske besede v slovenščini, 1909, Literarna tradicija v Evangelijih in listih, 1917, Slovenski slovarji, 1926, O časninarski slovenščini, 1933, Jezik naših pripovednikov, 1934), primerjalno slovensko jezikoslovje (Rajko Nahtigal, Slovenski jeziki, 1938) in slovarstvo (Jože Glonar, Slovar slovenskega jezika, 1936).

Druga svetovna vojna (1941) je povzročila razkosanje Dravske banovine, ki jo je v Jugoslaviji predstavljala Slovenija, na nemški (Štajerska, Gorenjska), italijanski (Dolenjska, Notranjska) in madžarski (Prekmurje) del. Zlasti Nemci so videli največ oviro za svoje cilje ravno v jeziku. Raba slovenskega jezika je bila zato v času druge svetovne vojne posebno v nemškem in madžarskem delu skrajno omejena.

Po drugi svetovni vojni (1945) je bila Slovenija skupaj s Hrvaško, Bosno in Hercegovino, Črno goro, Srbijo in Makedonijo ponovno vključena v skupno državo Jugoslavijo. Program Zedinjene Slovenije, države, ki bi združila vse Slovence v eni državi, spet ni bil uresničen. Zunaj slovenskih meja so ostali Slovenci v Kanalski dolini, Reziji in Beneški Sloveniji, na Tržaškem in delu Goriškega, na avstrijskem Koroškem in Štajerskem ter v Porabju. Slovenski jezik je bil poleg srbščine, hrvaščine in makedonščine eden od državnih jezikov v Jugoslaviji. Njegov položaj pa ni bil enakopraven, saj se slovenščina ni rabila v vojski kot poveljevalni in učni predmet, pa tudi ne v zvezni upravi, diplomatski službi v tujini in v parlamentu.

Povojni čas je bil čas dinamičnega razvoja šolstva, znanosti in tehnike. Z novimi nalogami, ki jih je dobival slovenski jezik, je dobivala nove naloge tudi slovenistika. Organizacijsko se je okrepila z ustanovitvijo Inštituta za slovenski jezik leta 1945 pri Akademiji znanosti in umetnosti. Predvojno dialektološko delo je nadaljeval Fran Ramovš z določitvijo mreže krajev za Slovenski lingvistični atlas, njegovo delo so izpopolnili zlasti Tine Logar (Slovenska narečja, 1975, 1993 in Karta slovenskih narečij, 1983 s soavtorjem Jakobom Riglerjem), Jakob Rigler (o južnonotranjskih govorih Akcent in glasoslovje govorov med Snežnikom in Slavnikom, 1963; o slovenskih samoglasnikih Pregled osnovnih razvojnih etap v slovenskem vokalizmu, 1963, Pripombe k Pregledu osnovnih razvojnih etap v slovenskem vokalizmu, 1967; O zgodovini klasificiranja slovenskih narečij, 1975) ter Ivan Tominec z monografijo Črnovrški dialekt (1964). Leta 1947 je začel predavati slovenski knjižni jezik na ljubljanski Filozofski fakulteti Anton Bajec, eden od štirih avtorjev Slovenske slovnice (1947, 21956) in avtor Besedotvorja slovenskega jezika I-IV (Izpeljava samostalnikov 1950; Izpeljava pridevnikov, Zloženske 1952; Predlogi in predpone 1959). Za Antonom Bajcem so predavali slovenski (knjižni) jezik na slavističnem oddelku in od študijskega leta 2002/03 na slovenističnem oddelku ljubljanske univerze Jože Toporišič (Slovenski knjižni jezik 1-4, 1965, 1966, 1967, 1970, Slovenska slovnica 1976, 1984, 1991, 2000, Nova slovenska skladnja, 1982, Družbenost slovenskega jezika, 1991, Enciklopedija slovenskega jezika, 1992), Breda Pogorelec (Zgodovina slovenskega knjižnega jezika. Jezikovni spisi 1, 2, 2011, 2012), Martina Orožen (Poglavja iz

zgodovine slovenskega knjižnega jezika, 1996, Oblikovanje enotnega slovenskega knjižnega jezika v 19. stoletju, 1996, Razvoj slovenske jezikovne misli, 2003, Kulturološki pogled na razvoj slovenskega knjižnega jezika, 2010), Ada Vidovič Muha (Slovensko skladiščno besedotvorje ob primerih zloženek, 1988, Slovensko leksikalno pomenoslovje, 2000, 2011, Moč in nemoč knjižnega jezika, 2013), Andreja Žele (Vezljivost v slovenskem jeziku, 2001, Glagolska vezljivost: iz teorije v slovar, 2003, Pomensko-skladišne lastnosti slovenskega glagola, 2012), Alenka Šivic Dular (ur. Praslovanska dialektizacija v luči etimoloških raziskav, 2012), Irena Orel (ur. Razvoj slovenskega strokovnega izrazja, 2005, ur. Novi pogledi na filološko delo o. Marka Pohlina in njegov čas, 2013), Erika Kržišnik (ur. Aktualizacija jezikovnozvrstne teorije na Slovenskem: členitev jezikovne resničnosti, Obdobja 22, 2004, sour. Frazeologija v jezikoslovju in drugih vedah, 2005), Marko Stabej (Sporazumevalni prag slovenščine, 2004, V družbi z jezikom, 2011), Vojko Gorjanc (Uvod v korpusno jezikoslovje, 2005, ur. Slovensko tolmačeslovje, 2013), Simona Kranjc (Razvoj govora predšolskih otrok, 1999), Hotimir Tivadar (Nekaj napotkov za boljši izgovor, 2007, ur. Aktualna vprašanja slovanske fonetike, 2013, Fonetika I, soavtor Urban Batista, 2019). Slovenska jezikoslovna glasila so Slavistična revija (od 1948. dalje - zdaj v štirih zvezkih letno), Jezik in slovstvo (od 1955. dalje - osemkrat na leto) in Jezikoslovni zapiski (od 1991 dalje, zdaj v dveh zvezkih letno). Obravnavam slovenskega jezika, literature in kulture je namenjen tudi Zbornik predavanj (1965), vsako leto vsebinska dopolnitev tujim slavistom in slovenistom namenjenega Seminarja slovenskega jezika, literature in kulture. Zbornik mednarodnega simpozija Obdobja (1979) meddisciplinarno osvetljuje razvoj slovenske literature, jezika, umetnosti in kulture od srednjega veka do sodobnosti. Novejša najvažnejša dela na področju slovaropisja so: akademijin Slovar slovenskega knjižnega jezika 1-5 (1970-1991), ki ga dopolnjujejo, Slovar novejšega besedja slovenskega jezika, 2012, Etimološki slovar slovenskega jezika 1-5 (1976-2007) Franceta Bezlaja, od tretje knjige (1995) sta sodelovala Marko Snoj in Metka Furlan, številni terminološki slovarji, med njimi zaradi tradicije slovenske pravne terminologije izpostavljam Pravni terminološki slovar, 1999, zaradi zgodovinskega (srednjeveškega) izročila Slovar smučarskega izrazja, 2011 in Botanični terminološki slovar, 2011, zaradi razumevanja pomenov in značilnosti posebne vrste stalnih besednih zvez Slovar slovenskih frazemov, 2011 Janeza Kebra. Med dvojezičnimi slovarji so tudi Češko-slovenski slovar in Slovensko-češki slovar (zadnja izdaja 1995) Ružene Škerlj, Alene Šamonilove Slovinsko-český, česko-slovinský slovník s mluvnicí a nepoužívanějšími konverzačními frazemi, 2002, Urške Janovič, Bojane Maltarić Češko-slovenski, slovensko-češki evropski slovar, 2006. Obogatitev dvojezičnega slovarstva je izid Slovensko-češkega slovarja s 26 tisoč gesli, v letu 2025 ga je izdal Slovanski inštitut češke Akademije znanosti, avtor je češki slovenist David Blažek. V devetdesetih letih je izšel nov Slovenski pravopis (1 Pravila, 1990; I Pravila, Slovar, 2001), ki

je nadomestil zastarelega (1950, razširjena izdaja 1962); v sodobnosti dopolnjujejo slovenski pravopis tudi pravopisni priročniki.

Leta 1991 je postala Slovenija politično samostojna država s slovenskim jezikom kot državnim, uradnim in javnim jezikom. Ker slovenski jezik ni več jezik manj številne narodne skupnosti v večjezikovni državi, so zdaj doseženi optimalni pogoji za njegovo rabo in razvoj. Uveljavlja se v novih vlogah: postal je tudi vojaški, parlamentarni in diplomatski jezik.

Vážený čtenáři, právě jste dočetli ukázkou z knihy Slovenščina ni težka. Slovinština není těžká. Pokud se Vám ukázkou líbila, na našem webu si můžete zakoupit celou knihu.